

Praha 14. 12. 2016

14

Drogová úmrtí a úmrtí pod vlivem drog v roce 2015

Fatal drug overdoses and death with the presence of drugs in 2015

Souhrn

Národní registr pitev a toxikologických vyšetření na odděleních soudního lékařství je novým zdravotním registrem. Tento registr obsahuje data o všech pitvách a toxikologických vyšetřeních, které byly provedeny na odděleních soudního lékařství. V roce 2015 bylo identifikováno 44 případů smrtelných předávkování nelegálními drogami a 99 úmrtí pod vlivem drog z jiných příčin než předávkování.

Summary

The National Register of autopsies and toxicological examinations performed at forensic medicine departments is new health register. The register includes data on all autopsies and toxicological examinations performed at forensic medicine department. 44 death resulting from overdoses on illicit drugs and 99 deaths with the presence of drugs were detected in 2015.

Úvod

Od 1. 4. 2012 platí zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve kterém je mezi národními zdravotní registry zařazen Národní registr pitev a toxikologických vyšetření prováděných na oddělení soudního lékařství (NRPATV) spravovaný ÚZIS ČR.

Tento registr shromažďuje data získaná z pitev a jejich toxikologických vyšetření na soudně-lékařských odděleních. Na těchto odděleních jsou podle zákona 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování prováděny především pitvy náhlých úmrtí a násilných úmrtí, včetně sebevražd.

Národní registr pitev a toxikologických vyšetření prováděných na oddělení soudního lékařství je kompletním zdrojem informací jak o podrobnostech a okolnostech náhlých a násilných úmrtí, tak o jejich příčinách. Jeho data jsou podpůrným zdrojem při přípravě a předávání údajů o úmrtnosti a jejich příčinách do mezinárodních institucí, jako jsou zejména Světová zdravotnická organizace, Evropská komise a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

Je zejména možné sledovat kauzální vztahy mezi sledovanými faktory, které jiné zdroje neumožňují, zejména co se týká příčiny smrti za přítomnosti alkoholu nebo jiné drogy či toxikologicky významné látky v organizmu. To má význam především při rozhodování o chování státu vůči problematice alkoholu a jiných drog (např. v dopravě). Data přispějí

k objasnění vlivu alkoholu na náhlá úmrtí, což může významně přispět k jejich prevenci. To se rovněž týká vztahu alkoholu a náhodných smrtelných úrazů i dokonaných sebevražd.

Registr navíc přináší informace o tzv. drogových úmrtích, tj. úmrtích na předávkování návykovými látkami a úmrtích z jiných příčin za jejich přítomnosti. Drogová úmrtí jsou jedním z pěti klíčových indikátorů drogové epidemiologie stanovených Evropským monitorovacím centrem pro drogy a drogovou závislost, jejichž sběr je členským státům EU uložen v článku 5 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1920/2006 ze dne 12. prosince 2006. Sledování drogových úmrtí je součástí Drogového informačního systému, jehož realizaci předpokládá řada usnesení vlády k národním strategiím protidrogové politiky a jejich akčním plánům, aktuálně k Národní strategii protidrogové politiky na období 2010–2018 a akčního plánu na období 2010–2012. Harm reduction, čili snížení negativních důsledků užívání drog je jedním ze čtyř pilířů této strategie. Bez sledování trendu drogových úmrtí nelze tento cíl evaluovat.

Metodika

NRPATV byl spuštěn v únoru 2015. Během několika měsíců se do sběru dat zapojila všechna oddělení soudního lékařství až na jedno pracoviště z Libereckého kraje (vzhledem k tomu, že toto oddělení provádí méně než 30 pitev ročně, nemá tento výpadek zásadní vliv na kvalitu hlášených dat).

V NRPATV je evidována položka „Vliv látky na úmrtí“ týkající se vlivu užití látky na příčinu a mechanismus úmrtí. V případě, že je provedeno toxikologické vyšetření a je detekována některá z vyšetřovaných látek, tato položka nabývá jedné z následujících čtyř hodnot:

- „předávkování“ (pokud je předávkování příčinou úmrtí nebo pravděpodobnou příčinou úmrtí),
- „možný vliv“ (pokud intoxikace látkou měla vliv na mechanismus nebo příčinu úmrtí, která je jiná než předávkování – typicky např. úmrtí na zranění při dopravní nehodě pod vlivem alkoholu),
- „vedlejší nález“ (požití látky nemělo vliv na příčinu ani mechanismus úmrtí)
- „nebyl zjištěn“ (toxikologické vyšetření bylo negativní).

Hodnota „předávkování“ je pak výběrovým kritériem pro extrakci přímých drogových úmrtí (smrtelných předávkování) spolu s kombinacemi diagnóz, které podle standardu EMCDDA pro drogová úmrtí indikují přímé drogové úmrtí. Hodnota „možný vliv“ pak vede k výběru nepřímých drogových úmrtí – úmrtí pod vlivem drog z jiných příčin.

Drogová úmrtí

V ČR jsou povinně soudním lékařem prováděny pitvy všech náhlých úmrtí v případech, kdy prohlízející lékař nemohl stanovit příčinu smrti, a všech násilných úmrtí (tj. také všech úrazů a otrav). V roce 2015 bylo provedeno více než 13 tisíc soudních pitev, u 27 % z nich bylo provedeno toxikologické vyšetření.

V roce 2015 bylo zjištěno 104 přímých drogových úmrtí, tj. smrtelných předávkování nelegálními drogami, těkavými látkami a psychoaktivními léky, a to jak předávkování sebevražděná, tak náhodná či bez zjištěného úmyslu. Z toho bylo 44 případů smrtelných

předávkování nelegálními drogami a těkavými látkami. Psychoaktivní léky byly příčinou předávkování v 60 případech.

Bylo identifikováno celkem 20 případů smrtelných předávkování opioidy. Sedmkrát byl v roce 2015 příčinou opioid samotný (z toho jednou heroin), v 5 případech šlo o kombinace více opioidů, v 8 případech šlo o kombinaci s benzodiazepiny či jinými psychoaktivními léky. Mezi detekovanými opioidy byly zastoupeny heroin (2 případy), morfin (8), 6-acetylmorfin¹ (5), kodein (5), tramadol (4), dihydrokodein (4), hydromorfon (2), oxykodon (2), fentanyl (1), noscapin² (1).

Pervitin byl příčinou smrtelného předávkování v 15 případech, z toho v 9 případech samotný a ve 3 případech byl detekován také amfetamin (který je metabolitem metamfetaminu). V 7 případech šlo o smrtelné předávkování těkavými látkami, z toho ve 3 případech acetone, dále benzenem, butanem, isopropanolem a propanem. Bylo nahlášeno 1 úmrtí na předávkování kokainem.

V roce 2015 nebylo hlášeno žádné úmrtí v důsledku předávkování tanečními drogami typu MDMA nebo novými syntetickými drogami, halucinogeny ani THC – tabulka 1.

Smrtelná předávkování psychoaktivními léky zahrnují ve vyšší míře předávkování sebevražedná, většinou jde o kombinaci (více) léků s alkoholem. Celkem bylo v roce 2015 zjištěno 60 případů smrtelných předávkování psychoaktivními léky, z toho v 16 případech šlo o benzodiazepiny, ve 20 případech o tramadol, ve 4 případech šlo o kombinaci tramadolu s jinými léky, ve 12 případech o zolpidem samotný nebo v kombinaci s jinými léky.

Výskyt přímých drogových úmrtí v roce 2015 podle krajů uvádí tabulka 2. Je patrný vyšší výskyt smrtelných předávkování opioidy v Praze, kde je problémové užívání opioidů koncentrováno, a v Plzeňském kraji, kde je vysoký výskyt užívání opioidních analgetik jako fentanylu a morfinu.

¹ Morfin i 6-acetylmorfin jsou metabolity heroinu. Morfin se rovněž přímo (zne)užívá.

² Noscapin se vyskytuje v surovém opiu nebo může být také příměsí heroinu.

Tabulka 1: Smrtelná předávkování drogami v ČR v roce 2015 podle skupin drog, věkových skupin a pohlaví

Droga	Věková skupina												Pohlaví		
	< 15	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	> 64	muži	ženy	Celkem
Opiáty/opioidy	0	2	0	0	4	3	2	2	1	0	2	4	14	6	20
z toho jen opiáty/opioidy	0	1	0	0	0	1	2	0	1	0	0	2	6	1	7
z toho více látek vč. opiátů/opioidů	0	1	0	0	4	2	0	2	0	0	2	2	8	5	13
z toho metadon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jiné drogy než opiáty/opioidy	0	1	1	6	4	3	3	1	2	0	2	1	18	6	24
z toho těkavé látky	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	2	1	4	3	7
z toho pervitin	0	0	1	6	2	2	2	1	1	0	0	0	12	3	15
Celkem nelegální drogy a těkavé látky	0	3	1	6	8	6	5	3	3	0	4	5	32	12	44
Psychoaktivní léky	0	1	2	4	6	3	2	7	4	5	7	18	31	28	60*
z toho benzodiazepiny	0	0	1	0	1	2	1	2	0	1	2	6	7	9	16
Celkem	0	4	3	10	14	9	7	10	7	5	11	23	63	40	104*

Pozn.: * U jednoho případu nebyl uveden věk ani pohlaví.

Tabulka 2: Výskyt přímých drogových úmrtí v roce 2015 podle krajů

Kraj bydliště	Nelegální drogy a těkavé látky				Psychoaktivní léky	Celkem
	opiaty/opioidy	pervitin	těkavé látky	Celkem		
Hl. m. Praha	5	3	0	8	9	17
Středočeský kraj	0	0	1	1	2	3
Jihočeský kraj	0	0	0	0	8	8
Plzeňský kraj	5	2	1	8	4	12
Karlovarský kraj	2	2	0	4	5	9
Ústecký kraj	1	2	0	3	0	3
Liberecký kraj	0	0	0	0	2	2
Královéhradecký kraj	1	2	0	3	5	8
Pardubický kraj	0	1	0	1	1	2
Kraj Vysočina	0	0	0	0	5	5
Jihomoravský kraj	2	1	0	3	7	10
Olomoucký kraj	0	0	4	4	4	8
Zlínský kraj	0	0	0	0	2	2
Moravskoslezský kraj	0	1	0	1	0	1
cizinci	4	1	0	6	2	8
neudáno	0	0	1	2	4	6
Celkem	20	15	7	44	60	104

Úmrtí pod vlivem drog

Celkem bylo v roce 2015 identifikováno 99 úmrtí pod vlivem drog, včetně léků, z jiných příčin než předávkování, z toho nejvíce stejně jako v minulosti v důsledku nehod a sebevražd. Přehled počtu a podílu vybraných skupin drog na jednotlivých skupinách úmrtí za přítomnosti drog uvádí tabulka 3. V dlouhodobém horizontu je nejvyšší počet případů nepřímých úmrtí s nálezem nelegálních drog spojen s pervitinem a konopnými látkami.

Tabulka 3: Úmrtí pod vlivem drog zjištěná na odděleních soudního lékařství v ČR v roce 2015 podle vybraných skupin drog a příčin smrti

Droga	Nehoda	Sebevraž- da	Napa- dení	Událost nezjištěného úmyslu	Nemoc	Celkem	
	(n=39)	(n=26)	(n=1)	(n=17)	(n=16)	(N=99)	Podíl (%)
Pervitin	8	11	0	6	2	27	27,3
Benzodiazepiny	10	8	0	4	2	24	24,2
Kanabinoidy	8	3	0	1	1	13	13,1
Těkavé látky	2	1	1	2	1	7	7,1
Opiáty	2	1	0	1	1	5	5,1
LSD	2	0	0	0	0	2	2,0
Metadon	0	0	0	1	0	1	1,0
Kokain	1	0	0	0	0	1	1,0
Jiné OPL	1	0	0	0	0	1	1,0
Jiné psychoaktivní léky	5	2	0	2	9	18	18,2

Závěr

Bylo identifikováno 44 případů smrtelných předávkování nelegálními drogami a těkavými látkami. Psychoaktivní léky byly příčinou předávkování v dalších 60 případech. Ze 44 případů přímých drogových úmrtí bylo 20 případů způsobeno opioidy, 15 pervitinem, 7 těkavými látkami a 1 kokainem. V roce 2015 nebylo ze soudnělékařských oddělení hlášeno žádné úmrtí v důsledku předávkování tanečními drogami typu MDMA nebo novými syntetickými drogami, halucinogeny ani THC.

V roce 2015 bylo identifikováno 99 úmrtí pod vlivem drog z jiných příčin než předávkování, z toho nejvíce stejně jako v minulosti v důsledku nehod a sebevražd. Z nelegálních drog byl nejvyšší počet případů pod vlivem pervitinu (27) a konopných látek (13).

Vypracovala: Ing. Blanka Nechanská